

Peygamberden İktibaslar

Muhammed Kutub, (Çev., Akif Nuri, Kemal Sandıkçı, Mehmet Süslü),
Fikir Yayınları, 1972, 270 s.
Gülsüm KORKMAZER*

1950 sonrası İhvan hareketinde önemli bir yere sahip iki kardeşten biri olan Muhammed Kutub, abisi Seyyid Kutub'la beraber Türkiye'de İslami düşüncede etkili olan Mısırlı mütefekkirlerden biridir. Eserlerinde Müslüman toplumun itikadî ve sosyal yapısını ele alan yazar, geleneksel akîde ve muamelat ayrımını eleştirmesi ve Müslümanların içinde buldukları olumsuz durumun baş sorumlusu olarak tasavvufu görmesi nedeniyle Türkiye'deki selefi düşüncenin de mimarları arasında sayılmaktadır.

Hem ele aldığı konular hem de harekete geçiren ve anlaşılır üslubu ile çok okunan yazarın pek çok eseri Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bunlardan biri tanıtımını yapacağımız *Kabesât mine'r-Resûl* olup esas aldığımız tercümesi dışında Beşir Eryarsoy tarafından yapılan *Peygamberden Parıltılar* ismiyle Beka Yayınevi'nden çıkan başka bir tercümesi de bulunmaktadır. Her iki tercüme de başarılı olmakla beraber bu değerlendirmede esas aldığımız çalışma, tercüme olduğunu hissettirmeyecek derecede Türkçe ifadeler yönünden daha kuvvetli ve akıcıdır. Eserin Arapçasının ondan fazla baskısı olup baskılar arasında herhangi bir değişiklik gözlemlenmediği için bu yazımızda ikinci baskının tercümesi dikkate alınmıştır.

Yazarın düşünce dünyasını ve bakış açısını başarılı bir şekilde temsil eden eser, giriş ve on bir başlıktan oluşmaktadır. Kutub, kitabının giriş kısmında diğer eserlerinde de işlediği sahabe sonrası İslam tarihinin çöküşüne dair düşüncelerini genel olarak özetler. Bu bağlamda bu ümmetin Peygamberine duyduğu sevgiyi ele alan Kutub, bu sevginin pratik hayatta hiçbir yankısı bulunmaması nedeniyle mücerred manada bir sevgi olduğunu ve Peygamberin hakkıyla değerlendirilmediğini ifade etmektedir. Ona göre Rasulullah, Müslümanların

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

kalplerinde derin bir vicdanî yalnızlığa hapsedilmiş “mistik” bir varlık olup hayata karışan bir gerçek değildir artık. Çünkü eşyanın his âleminde var veya yok olması, pratik hayattaki varlığı; duygu, fikir ve hareket alanında işgal ettiği yer ile ölçülür. Hz. Osman döneminde başlayan Rasulullah’ın vicdanlara çekilmesi, pratik hayat ile Rasulullah’ın prensipleri ve emirleri arasındaki çatlağın genişlemesiyle doğru orantılı olmuş ve sonunda Peygamber bir “ide” haline dönüşmüştür. Kutub, bu çatlağın oluşmasında yöneticileri sorumlu tutarak köylerde ve payitahttan uzak yerlerde İslam cemiyeti havasının bin sene kadar devam ettiğini belirtmektedir. Payitaht gibi idari şehirlerde ise Rasulullah’ın canlı suretinin tamamen kaybolmasına tarikatlar engel olmuştur. İdareden sonra cemiyetin de İslam’dan uzaklaşması sonucunda Peygamber tamamen bir yalnızlığa itilmiştir. Halbuki Peygamber ne ortaya bir fikir atıp onun tatbikatıyla ilgilenmeyen bir filozof ne de sosyal hayattan uzakta olup ibadet için manastıra çekilen bir din adamıydı. Aksine o hayatın her alanında kendini gösteren, enerji dolu, dipdiri bir peygamberdi. Üstelik onun getirdiği din de böyle bir özelliğe sahip olup hem zâhirî hem bâtinî, hem dünyevî hem de uhrevî olanı kapsamaktadır. İşte yazarın amacı – kendisinin ifadesiyle - Müslüman gönüllerde yalnızlığa itilen Rasulullah’ın suretini, bu uzletten kurtarma çabasıdır. Bu amaçla Kutub, okuyuculara der ki;

“Rasulullah’ın (s.a.v) bazı sözlerini dikkatle düşününüz. Ve ondan sudur eden her kelimenin nasıl bir eğitim metodu, bir stratejik prensip, bir düşünce sistemi, bir hayat nizamı ile dolu olduğunu iyice görünüz...”

Yazar burada söz ettiği durumu okuyuculara daha net göstermek için girişten sonra belli İslami prensiplerle alakalı gördüğü on bir hadisin her birini ilgili başlıklar altında ele alır. Yazar her ne kadar hadislerden hatırına gelenleri yazdığını söyleyerek konu seçimine dair bir açıklama yapmasa da seçilen hadislerin genelde dünya-ahiret, ibadet-aksiyon eşitliği ve Müslüman birey ve cemiyetin durum ve sorumluluklarına dair yorumlandığı gözükmektedir.

Yazar hadisleri yorumlarken klasik şerhlerde gördüğümüz bilgi aktarımlarına girmeksizin günümüz insanının kolayca anlayacağı bir üslupla insana, bedene, yaşadığı topluma dair açıklamalarda bulunmuştur. Bunu yaparken sık sık ilgili ayetler ve başka hadislerden, tarihî ve bilimsel bilgilerden de faydalanmıştır. Eserde akademik bir amaç güdülmeyip yazar meramını Müslümanlara

nasihat amacıyla sohbet havasında ifade etmiştir. İnsanı aksiyona sevkeden özelliğinden olsa gerek eser İhvan'ın el kitapları arasında yer almıştır.¹

Yazar bilimsel yorumları kitabın farklı bölümlerinde ele almakla birlikte bunu en yoğun olarak “Allah’ın Zatını Düşünmeyiz” başlığı altında yapmaktadır. Buradaki dikkat çekici yorumlardan biri ise Ömer b. Hattab’ın (r.a) binlerce mil uzaktaki komutanına “Ya Sâriye!.. Dağa çekil!.. Dağa çekil!...” demesini telepati olarak adlandırmasıdır (s.97).

Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de pek çok konuda Müslüman toplum ile Batı arasında karşılaştırma yaptığı görülmektedir. Bu şekilde yazar, Müslümanların Batı karşısında kendilerine has bir kimlik oluşturmasını arzulamaktadır. Bunu sadece kişisel bağlamda değil cemiyet bağlamında da arzulayan yazar, konuları ele alırken birey-cemiyet dengesini gözetmiş ve konuları her iki boyutuyla da ele almıştır. Mesela “İlim Tahsil Etmek Farzdır” başlığı altında ilmin, ihlasla yapılması gereken bir ibadet olduğunu ele alarak bireysel yönü, İslam toplumundaki önemine değinerek toplumsal yönünü zikretmiş sonra Avrupa ve onun temelini oluşturan Yunan felsefesindeki ilim anlayışı ile Hristiyanlık ve ilim ilişkisini ele almıştır. Bunlardan sonra da Avrupalıların aksine Müslüman toplumda gördüğü ilme karşı ciddiyetsiz ve samimiyetsiz tutumun aslında bu dinin özünde olmadığına işaret etmiş ve gerekli öz eleştirileri yapmıştır.

Yazar, birey- cemiyet dengesini aynı başlıklar altında işlediği gibi farklı başlıklarda da ele almıştır. Mesela “Cezaları Şüphelerle Kaldırınız” başlığı altında Avrupa toplumuyla kıyaslayarak İslam’da bireyin ne kadar önemli olduğunu ele alırken hemen sonrasındaki başlık olan “Cemiyet Gemisi”nde ise bireysel tutumların toplumsal etkileri üzerinden cemiyetin önemine değinmektedir.

Aksiyonun bir göstergesi olan iyiliği emretmek-kötülükten nehyetmek de Kutub’un değindiği konulardan biridir. İslam dünyasının zayıflamasını iyiliği emir ve kötülükten nehyin azalmasına bağlayan yazar (s. 82), bu hassasiyetin

¹ Hilal Görgün, “Muhammed Kutub, vefeyât”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2014, sayı:31, s.191.

azalmasının insanları “bundan ne olacak ki” anlayışıyla küçük günahlardan zamanla daha büyük günahlara götüreceğine işaret etmektedir (177-199).

Dinin, Peygamberin ve dolayısıyla da Müslümanların dünyayı şekillendirmesi gerektiği vurgusuyla kaleme ele alınan bu eserde son olarak, Peygamberin dünyevî etkisini inkar edenlerin kullandığı hurmaları aşılama hadisi ele alınmaktadır. Yazar buradaki söz konusu durumun her türlü akideden ve siyasî, ictimâî, iktisadî sistemden uzak olup teknolojik meseleleri kapsadığını ve aki-deyle hiçbir ilgisi olmadığını ifade etmektedir. Ancak bu, İslam sadece kalplerin temizliğiyle ilgilenir anlamına da gelmemektedir. Nasıl ki modern zamanda insanların duygu ve düşüncelerinin iktisadî durumları ve alım güçlerine bağlı olduğu keşfedilmiştir, aynı şekilde İslam da hem kalpleri temizler hem de adil iktisadî bir nizam, dengeli ictimâî bir nizam ve bağları muhkem, yol gösterici bir nizam kurmayı hedeflemektedir(s. 257). Ayrıca Allah Rasulü bu hadisin sonunda “dünya işlerini siz daha iyi bilirsiniz” diyerek tekâmül kapısını açmış ve insanları, iyi bildiği meselelerde kanunlar ve nizamlar koymada iradeleriyle başa bırakmıştır. Ancak yazar buradaki söz konusu tekâmülün, Avrupa’daki tekâmül nazariyesinden tamamen farklı olduğunun da altını çizmektedir (s. 262-279)

İslahatçıların sabırlı ve gayretli olmaları (43-47), Müslümanların tembellikten kurtularak çalışkanlıkla vasıflanmaları (s. 43, 67-69,78-87) “ihsan”ın cinsellik gibi hayatın her yönünü kapsadığı (s.140-157), İslam’ın tebessümü sadaka sayarak küçük görünen şeylerle de uğraşmasındaki asıl gayenin insanı eğitmek olduğu (s.159-176) eserde değinilen diğer konulardır.

Yazar gerekli gördüğü yerlerde daha geniş açıklamalar için diğer eserlerine de atıflar yapmaktadır (s.74, 179, 210, 272, 273). Başka kişilerin eserlerine ise sadece bir yerde yönlendirme yapmıştır (s. 265).

Sahabe sonrası İslam tarihini bir çöküş olarak değerlendiren selefi düşünceyi esas alan eser, okuyucunun Peygambere ve dolayısıyla hadislerle yakınlığını artıran üslubu nedeniyle bütün Müslümanların zevkle okuyabileceği özelliklere sahiptir. Bunda yazarın akıcı üslubuyla beraber modern Müslümanın hem toplumsal hem de bireysel anlamda içinde bulunduğu durumlarda Peygamber’i daha iyi nasıl anlayabileceğine dair örnekler sunarak modern zihne hitap etmesi

etkili olmuştur. Yazarın kendi seçtiği hadisleri yukarıda bahsedilen şekilde yorumlamasıyla oluşan bu eser, zikrettiğimiz özellikleri nedeniyle çağdaş derleme hadis şerhlerinin güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir.